

8
24
1949,1
DISPVTTATIO PHILOSOPHICA

DE
V E S T I G I I S

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

D O M I N O

P 542
FRIDERICO

MARGGRAVIO BRANDENBURGICO
BORVSSIAE SILESIAE DVCE RELIQUA

P R A E S I D E

IO. MARTINO CHLADENIOD.

SS. THEOLOGIAE ELOQVENTIAE ET POESEOS

PROFESSORE PVBLICO ORDINARIO TEMPLIQUE
ACADEMICI PASTORE

AD D. XIX. FEBR. A. R. S. CIOCCCXLIX

H. L. Q. C.

ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTET

IO. EHRENREICH IEREMIAS

TORGAVIO MISNENSIS

ERLANGAE

TYPIS BECKERIANIS

V I R O
ILLVSTRI ATQVE CONSVLTISSIMO
D O M I N O
I O A N N I G E O R G I O
I E R E M I A E

POTENTISSIMO POLONIARVM REGI
ATQVE ELECTORI SAXONIAE A COMMISSIONIBVS
CAMERAE ET IN PRAEFECTVRA WEYDENSIS IVRI
DICVNDQ PRAEFECTO

GRAVISSIMO PRVDENTISSIMO AEQVISSIMO

S. P. D.

IO. MARTINVS CHLADENIVS D.

I Nter copiosa summi Numinis munera,
quibus TE, spectatissimamque TVAM
familiam, inde a multis annis orna-
tum auctumque vidimus, nobilissimum facie locum
obtrinet laudatissimae indolis Gnatus TVVS, medita-
tionis

tionis nostrae de Vestigiis commodus, isque publicus,
defensor. Atque is viuum nobis fistit singularis pru-
dentiae TVAE, multis pridem, atque copiosissimis,
ac perpetuis, experimentis patefactae, monumentum,
Eundem enim TE praefitas in re familiari tutanda, quem
in obeundo grauisimo munere omnes agnoscunt, praedi-
cant. Et quis dubitet, cum pariter in dicundo iure, at-
que in administranda Principatus dote, suae curae con-
credita, conficiendisque mandatis Regiis, summa cum
laude versari, qui ad tam varia, tam illustria, negotia
non minorem afferat doctrinae, quam autoritatis atque
consilii, expeditam vim. Quarum rerum omnium et vera,
et antiqua, iam fama flores. Quare non miror TE Filium,
quem habes vnicum, ad eandem fortunam, similemque
negotiorum feliciter gerendorum facultatem, ab ineunte
aetate instituisse. Sed viam, quam iniisti, singularem,
eamque laudatam magis, quam tritam, cum voluptate,
miror. Tradidisti Filium, Themidis sacris tractandis
destinatum, Philosopho acutissimo pariter atque celeberrimo,
quis enim Reufchium ignoret? et ea lege tradidisti,
vt is TVVM diligentissime instrueret praeceptis Philoso-
phiae

phiae, Hic autem, suscepto tanti magistri onere, non probe imbutum discedere, turpe putaret. Sic itaque factum est, vt ingenium Gnati TVI, per se minime rude, sermonibus tamen, ac quotidiano contactu, tanti Philosophi eo magis limatum, ac perpolitum, facillime arriperet, a famigeratissimis doctoribus, amplissimam, et in plurimas partes diffusam, Iuris scientiam. Cursu isto iam prospere confecto, vt pariter solidiori doctrina, atque elegantiori, quae in Oratoribus et Poetis spectatur, et ad dicendum, et ad agendum, satis instructus videretur; Eundem iussisti in Fridericiana nostra alia ingenii colligere ornamenta; comparata iam exercitatione firmare. Cuius TVI consilii partem vti famae nostrae Academiae libenter tribuo, sic non minorem partem TVA E erga me voluntati adscribendam puto. Is nimirum locus, quo me fortuna deduxit, tam gratus TIBI est subito redditus, vt Filii TVI vtilitatibus prae multis inferuire posse TIBI videretur. Ego vero, ista TVA voluntate, meoque iure, quod dedisti, vtens, Eum iam cathedrae philosophicae adstituo; vt per eosdem gradus ad publicorum speciminum laudem assurgat, per quos ad ipsam Iurispudentiae

dentiae cognitionem penetrauit. Hoc vt TIBI, quod confido, gratum accidat, multoque magis, vt e re Filii TVI, sua humanitate mihi coniunctissimi, fit, maxime precor. Mihi voluptati non mediocri est, amicitiae TVAE fructum, quem longa locorum interualla abstulisse videbantur, non penitus esse interceptum. TIBI vero, VIR ILLUSTRIS ATQVE CONSULTISSIME, TVAE QVE spectatissimae, plurimisque virtutum meritis conspicuae, Coniugi, istud felicitatis culmen apprecor, vt feros vsque ad annos, incolumes, Numinisque singulari cura ac prouidentia, omni fortunarum genere florentes, Nati incrementis, pia mente spectandis, amplificandis, pares sitis. Dabam in Academia Fridericiana Erlangensi.
d. XVIII. Febr. MDCCXLIX.

CONSPECTVS DISPUTATIONIS

§. I <i>Vestigiorum et inuestigationis tractatio noua est.</i> §. II <i>Vulgaris vestigiū notio.</i> §. III <i>Latiior, pariterque vulgaris, vestigiū notio.</i> §. IV <i>Vestigiū notio, et definitio, huic tractationi propria.</i> §. V <i>Latissima inuestigandi notio, inuentioni Synonymica.</i> §. VI <i>Vestigia comparantur I. cum fragmentis.</i> §. VII <i>Vestigia comparantur II. cum reliquiis.</i> §. VIII <i>Vestigia comparantur III. cum rudieribus.</i> §. IX <i>Vestigia comparantur IV. cum viis.</i> §. X <i>Vestigia comparantur V. cum indiciiis.</i> §. XI <i>Quomodo inuestigatio</i>	<i>ad fragmenta, reliquias, rudiera, vias, et indicia, pertinet?</i> §. XII <i>Vsus artis inuestigandi in re Critica.</i> §. XIII <i>Vsus artis inuestigandi in re Antiquaria.</i> §. XIV <i>Vsus artis inuestigandi in viis detegendis.</i> §. XV <i>Vsus artis inuestigandi in re criminali.</i> §. XVI <i>Vsus artis inuestigandi in re Historica.</i> §. XVII <i>Vsus artis inuestigandi in re Hermeneutica.</i> §. XVIII <i>Axiomata quaedam ex notione vestigiorum deducta.</i> §. XIX <i>Tres operationes inuestigationem exhaurientes.</i> §. XX <i>Quid effectus exitus sibi velit?</i>

X 2

§. XXI

§. XXI *Effectuum notio difficilior modus e vestigio causam
vaga accuratius determinatur. agnoscendi.*

§. XXII *Analogae effecto-
rum bina explicantur.*

§. XXIII *Variae partes,
variique limites, artis inuesti-
gandi constitui possunt.*

§. XXIV *Quo pacto res sint
inperuestigabiles? Quid sit sa-
gacitas?*

§. XXV *Quomodo gradus
vestigiorum sint aestimandi?*

§. XXVI *Quomodo vesti-
gium agnoscatur?*

§. XXVII *Quomodo ex
vestigio causa agnoscatur?*

§. XXVIII *Tertius, isque*

§. XXIX *Cur vestigiorum
agnitio saepius fallat?*

§. XXX *Comparatio inue-
stigationis et ratiocinationis.*

§. XXXI *Inuestigatio pecu-
liarem habet indolem, a vulga-
ribus ratiocinis diuersam.*

§. XXXII *Quomodo inue-
stigandi ars a doctrinis Logicis
sit seiuncta.*

§. XXXIII *Fallendi peri-
culum non tollit artem inuesti-
gandi.*

§. XXXIV *Admonitio de
reliquis inuestigationis partibus.*

DE
VESTIGIIS

§. I

Vestigiorum et inuestigationis tractatio noua est

Erquam nota est non solum eruditis, sed etiam vulgo, INVESTIGANDI notio. Vnde, Theoriam VESTIGIORVM hac tractatione comparaturi, id consequimur commodi, vt lectores quosuis sperare nobis liceat, non plane imparatos esse accessuros, sed eandem potius omnes rei notionem esse allaturos, qua nos ipsi, paullo ante, in meditationis huius vfi sumus ingressu. Iidem nobis vltro dabunt, *inuestigationem* esse quandam mentis nostrae, inprimis intellectus, actionem, atque operationem; cuius indoles maxima ex parte, ab obiecto, nempe ab ipsis pendeat *vestigiiis*. Neque etiam lectoribus id obscurum fore arbitramur, *inuestigandi* laborem hucusque a caeteris intellectus

A
opera-

operationibus vix distinctum, nedum opera peculiari a quopiam esse explicatum. Denique si planum a nobis factum fuerit, vestigiorum contemplationem, et inde natam inuestigationem, habere peculiarem a vulgatis mentis operationibus indolem, facile aequos rerum iudices nostras doctrinas probaturos esse confidimus.

§. II

Vulgaris vestigii notio

Omnis *inuestigandi* ars, siue latius pateat, siue strictius fumatur, profecta est ab *impressa pedibus animalium terrae forma*, quae proprie VESTIGIVM dicitur. Nihil hic ambiguum, nihil aequiuocum, apparet; cum nemo eam notionem ignoret penitus, venatores autem sagacissime ac studiosissime scrutentur. Est tamen quidpiam, quod admonitione indigeat. Nimirum rerum corporearum indolem non eodem semper modo spectare solemus. Nunc FORMAM solum externam spectamus; quo pacto genera *plantarum*, et *arborum*, solent constitui: nunc INTERNAS QUALITATES inspicimus; vti grauitatem specificam, in metallis; vim, per gustum cognoscendam, in aromatibus: nunc etiam FINEM, et VSVM, rerum, tanquam primariam earum affectionem contemplamur; vt in plerisque supellectilis genere. *Vestigii* iam notio ex postremo esse solet genere, vt homines eo vocabulo non solum id denotent, quod oculis cernitur, nempe figuram plantae pedis, terrae, vel niui, impressam, sed maxime id, cuius gratia illa vestigia spectari solent; nempe quatenus inferniunt animalis, vel bruti, loco et cubiculo, erundo. *Forma* itaque *pedibus animalium humo impressa*, quatenus ad
ipsum

ipsum animal cognoscendum, et inueniendum, ducit, vulgo vestigiam appellari solet. Ex hac originaria notione, tanquam foecunda radice, plures aliae succreuerunt, sigillatim a nobis enarrandae.

§. III

Latior, pariterque vulgaris, vestigiū notio

Vfus rerum docet, ad cubicula ferarum, ac stationes, homines adduci, non solum per impressa niui humoque vestigia, sed etiam per alios effectus a feris productos: veluti quod cerui cornibus frondes arborum laedant, similia. Iam cum in vestigiis non tam figura, quam vsus eius in eruendo ferae loco, spectetur, idemque vsus ex caeteris brutorum effectis (quamquam gradu non semper par) percipiatur; notio latior formari vulgo coepit, nempe cuiuslibet effectus animalis, unde huius vel existentia, vel locus, cognoscitur. Quae notio, quamquam a priori diuersa, nihilo tamen magis, quam illa, ad doctos pertinet.

§. IV

Vestigii notio, et definitio, huic tractationi propria

Alio deinde modo latior vestigiū formata est notio: Primus omissa bruti, vel animalis, notione, generalis cuiusque rei est posita; ita vt sint vestigia eluisionis, libertatis, felicitatis. Deinde, pro impressa humo pedis forma, animo homines conceperunt paruum affectum, vel paruum opus. Dixerunt itaque, quemlibet paruum rei effectum, cuius ope eius reliqua existentia cognoscitur, VESTIGIUM. Vnde INVESTIGARE est ex paruo rei effectu reliquam eius existentiam cognoscere. Atque hanc notionem

tionem, ceu peculiarem mentis actionem, artis plenissimam, hac scriptione sumimus explicandam.

§. V

Latissima inuestigandi notio, inuentioni Synonymica

Facilis autem est, ab ista *inuestigandi* notione, ad notionem generalissimam *inueniendi* transitus. Nimirum si pro effectū *paruo* ponas *quemlibet* effectum, tunc utique inuestigatio idem erit, atque cuiusque rei inuentio. Quamquam etiam *effectus*, simulque inuestigatio ex effectis elicienda, a nobis saltem ad res existentes, et indiuiduales, referatur, inuentio autem et in rebus singularibus et vniuersalibus aequē locum habeat; tamen, cum et vniuersalibus rebus, per fictionem, soleat tribui quaedam existentia, facile erit *inuestigationem* in ipsis veritatibus vniuersalibus animaduertere. Atque ista INVESTIGANDI notio, quae *inventioni* aequiualeat, Latinis admodum vltata, a nobis tamen nunc negligitur; scilicet non inueniendi, sed inuestigandi, artem explanaturis.

§. VI

Vestigia comparantur I. cum fragmentis

Operam dedimus, vt inuestigatio, quae circa paruos effectus versatur, (§. IV.) distingueretur a tribus alijs maxime affinis notionibus; a duabus nimirum nimium concretis, (§. II. III.) et alia nimis late patente, siue nimis abstracta. (§. V.) Nunc nostra interesse putamus, vt vestigia comparantur cum alijs rebus, nomine quidem longe seiunctis, sed quoad notionem arte coniunctis, itidemque affinis. Sic norunt omnes indolem *fragmentorum*; quo nomine

nomine veniunt partes sic auulsae, (vti frangendo inprimis fieri solet) vt, cuius corporis partes fuerint, possit intelligi. Neque enim illud fragmenti latus, quo auulsus est, cum illo alio corpore congruit.

§. VII

Vestigia comparantur II. cum reliquiis

Quod in rebus solidis, et continuis, sunt *fragmenta*, id in rebus aggregatis sunt RELIQUIAE: veluti naufragii, exercitus, opum, siue librariarum, siue aliarum. Hinc antiquae supellestilis Graecae, atque Romanae, reliquiae, siue vasa, magno apud doctos homines sunt in pretio: pariterque, ex ossilegio piorum hominum, cultus enatus est superstitiosus *reliquiarum*. Vana autem est earum reliquiarum admiratio, quae indicia eius corporis, vnde ablata sunt, nulla habent, et hinc eo turpior colendi superstitio. Vti enim *fragmentum* non est, quod ad cognitionem totius corporis nihil adiumenti affert; sic *reliquiae* sunt ineptae, imo plane nullae, nisi aliquo modo, cuius rei, vel corporis, sint reliquiae, admoneant. Caeterum patet, vti vestigiis *fragmenta*, notionis affinitate, sunt coniuncta, (§. VI.) sic etiam cum iisdem vestigiis non male comparari *reliquias*.

§. VIII

Vestigia comparantur III. cum ruderibus

Res mobiles, cum pereunt, raro eousque statim pereunt, vt penitus euanescant; plerumque aut *fragmenta* post se relinquunt; aut *reliquias* superstites habent. Mores immobiles, arte exstructae, primum intereundo *ruinas*

relinquunt, et ex his RVDERA emergunt: quae, quamquam ipsa adhuc aliquid molis habeant, tamen, cum integro opere comparata; *parvae, et humiles, sunt pristinae molis reliquiae*, vnde de toto opere adhuc potest iudicari. Non obscurum itaque est, vestigia non minus apte cum ruderibus, quam cum fragmentis, (§. VI.) atque reliquiis, (§. VII.) comparari.

§. IX

Vestigia comparantur IV. cum via

Nec poenitebit vestigiorum notionem comparasse cum VIA. Est enim VIA, *series vestigiorum*. No- ui quidem, Geometris, et Mechanicis, aliam explicatio- nem placere; vt *via* sit distantia, siue linea breuissima, a loco ad locum. Sed haec notio a doctis in suae artis est vsum formata. Vulgaris notio ea est, quam hic amplectimur; quaeque ab illa mirum in modum differt. Etenim Geometra a quolibet loco ad quemlibet viam quandam animo cernit; vulgus eo, quo nemo adhuc comaeuit, viam dari negat; et loca deserta appellat. Itaque via datur, vbi sunt *vestigia*, quibus noscendis, et premendis, ad optatum locum perducamur.

§. X

Vestigia comparantur V. cum indicis

In foro, maxime vbi de caussis criminalibus quae- stiones habentur, autorque facinoris quaeritur, INDICIA solent accurate conquiri. Sed indicium ibi non solum est, quo quis facinoris conuincitur, vti propria confessio, tes- tium sufficiens, et irrefragabilis, copia; aut alia, quae pa- rem

rem cum illis autoritatem habent; sed est facinoris quisque effectus, aut concomitans circumstantia, quae ulterius quaerendi, et facinoris architectum eruendi, facultatem dat. Quapropter magna est *indiciorum* similitudo cum vestigiis; et quidem tanta, ut vix quisquam dubitet, pro indiciis, ipsam *vestigiorum* appellationem in causis criminalibus crebrius adhibere.

§. XI

Quomodo inuestigatio ad fragmenta, reliquias, rudera, vias, et indicia, pertineat?

A *vestigiiis* oritur INVESTIGATIO, quae est rei ex parvis eius effectis cognitio, (§. IV.) siue breuius: *vestigiorum tractatio*. Intelligitur hinc, *inuestigandi actionem*, studium, laborem, cum tractandis fragmentis, (§. VI.) spectandis reliquiis, (§. VII.) contemplandis rudibus, (§. VIII.) quaerendis viis, (§. IX.) et cognoscendis indiciis, (§. X.) maximam habere coniunctionem; eam praesertim, ut, simulac *inuestigationis* arcana sint prodita, facile posthac sit de reliquiis, fragmentis, rudibus, viis, praecepta dare; quo pacto nempe intellectus nosster in tractandis his rebus recte, et insigni cum fructu, queat, ac debeat, versari. Vbique nempe animus a minori ad maius progreditur; vbique in inueniendo, nempe obiecto quodam existente, siue praesenti, siue praeterito, versatur: vbique oculo ferme res geritur, sed mentis acie confirmato, ut quod rerum ignarus, quamquam sensibus obuium, non cernit, doctus, tamen, artisque gnarus, cernat.

§. XII

§. XII
Vsus artis inuestigandi in re Critica
 Quam late pateat inuestigatio, quantumque in plurimis artibus, in negotiis, in foro, spondeat utilitatis, non est prolixi aut impediti laboris, post illam notionum affinium comparationem, accurate explicare. Fragmentorum enim nomen, quem non statim admonere Artis Criticae, et, quae eius pars est multo impeditissima, Therapeuticae? Quotiescunque enim in disceptationem adducitur Glossema, eodem modo de eo iudicandum est, quod de fragmentis corporum solet iudicari; quae iudicia regulis includere annis est S. V. HEVMANNVS in *Parergis Criticis*, §. XXIV. seq. Pariter e fragmentis tabularum, integras instaurare tabulas Criticae pars est; eoque audacior, quo maiorem tabulae partem, fato nobis ablatam, ex ingenio procreare, orbique reddere, conatur Criticus. Cuius rei exemplum, pfae multis illustre, praebet *Tabula Duelliana* marmorea, contracta ruinis, multisque circum spoliata partibus; quam suppleuit ingenium PETRI CIACHONI *Tolctani*, uti videre est in VBERTI FOLIETAE *Libro III. de Linguae Latinae usu et praestantia*.

§. XIII

Vsus artis inuestigandi in re Antiquaria

In Numis itidem tractandis, quis non videat, vestigiorum fragmentorumque usum occurrere? praesertim in attritis longo usu, ubi e paucis literis, literarumque, et imaginum reliquiis, tota est numi facies instauranda? Quid quod rei antiquariae cognitio, paene tota, est quaedam inue-

inuestigatio; siue ea in fragmentis antiquae supellectilis, siue in reliquiis, siue in ruderibus, cognoscendis tractandisque versetur, sed vario tamen modo exercenda; vt postea ostendetur. Vellemus, vt illa aetas, quae primum reliquias piorum, vel sanctorum, eruere, spectare, mirari coepit, studiosior fuisset verae *reliquiarum* notionis. Sic sane intellexisset, plane inanem esse reliquiarum speciem, quae eius corporis, cuius dicuntur reliquiae, nullum indicium, nullam notam, et ne quidem suspicionem, praebere potest: id quod in omnibus corporibus putrefactis, et ossibus, fieri necesse est. Quam difficultatem, rationisque scrupulum, sentientes, suis reliquiis, multis adhibitis fabulis, aliquam reliquiarum notam demum imprimere coacti sunt. Vt in cultu reliquiarum, etiam tum, cum forte mendacio carent, duplex error contineatur: alter *rationis*, quae pro reliquiis habet, quae reliquiae non sunt, nisi sensu ex Etymologia petito, qui autem ad rem antiquam illustrandam nihil valet: alter *religionis*; cum fragmentum eius rei adoratione colitur, quae ne tota quidem, aut integra ac praesens, adoranda fuisset.

§. XIV.

Usus artis inuestigandi in viis detegendis.

Per vias stratas sine errore incedere, vel in coecos cadit. Sed doctrinae ope, viae, vbi nulla adhuc apparent vestigia, inuestigantur, a nauigatoribus, ab iis, qui per deserta et arenosa loca itinera faciunt. Varias hic adhibentur artes hinc subtiliores, hinc sola *experientia* nixae. Sed esse quandam vias aestimandi, sine arte, facultatem, quae tamen ad artem forte possit reuocari,

B

exemplo

exemplo hominum, in quibus istam ingenii vim minime
 suspiceris, barbarorum patet, Americam habitantium;
 qui non solum sine praeceptis subtilioribus, sed et sine
 vllis regularum subsidiis, et sylvarum, et maris, errores
 vitare norunt; vt innata ipsis tam singularis itinerum
 scientia videatur. Inde vero, quam caeteras gentes
 omnes praestent in iis viis detegendis, quae iam iam vesti-
 giorum quidpiam conspiciendum praebent, facile quis-
 que suspicetur. Quo magis autem apud nostros admi-
 rationi esse potest ista sagacitas, eo minus poenitebit,
 eam, qua in gente reperiatur, autoritate quadam confir-
 mare. Audiamus *le P. DE CHARLEVOIX*
Histoire de la Nouvelle France T. III. *Lettre* XV. p. 239.
 „D'ailleurs ces Peuples (de Canada) ont un talent ad-
 „mirable, je diroit volontiers un instinct, pour con-
 „noître si l'on a passé par quelque endroit. Sur les
 „herbes les plus courtes, sur la terre la plus dure, sur
 „les pierres mêmes, ils découvrent des traces, et par
 „la façon, dont elles sont tournées, par la manière,
 „dont ils sont écartés, ils distinguent, dit-on, les ve-
 „stigies des Nations différentes, et ceux des Hommes d'
 „avec ceux des Femmes. J'ai lontems cru, qu' il y
 „avoit de l'exaggerations dans ce, qu' on en racontoit,
 „mais le rapport de tous ceux, qui ont vécu avec des
 „Sauvages, est si unanime sur cela, que je ne vois aucun
 „lieu d'en soupçonner la sincérité. *Lettre* XXI. p. 304.
 „Leur imagination tient de prodige, il leur suffit d'avoir
 „été une seule foi dans un Lieu, pour en avoir une
 „idée juste, qui ne s'efface jamais. Quelque vaste et
 „peu battüe, que soit une Forêt, ils la traversent, sans
 s'ega.

„s'egarer, de qui se sont bien orientés : Les Habitans
 „de l'Acadie et des environs du Golphe de Saint
 „Laurent se sont souvent embarqués dans leur Canots
 „d'ecorce, pour passer a la Terre de Labrador, et cher-
 „cher des Esquimaux, avec qu'ils estoient en Guerre; ils
 „faisoient trente et quarente lieues en pleine Mer sans
 „Boussole, et alloient aborder precisement à l'endroit,
 „ou ils avoient projectté de prendre terre. Dans le tems
 „le plus nébuleux, ils svivront plusieurs jours le Soleil,
 „sans se tromper: le Cadran le plus juste; ne nous in-
 „struit pas mieux de la marche de ce bel Astre, qu'ils
 „ne le peuvent faire par la seule inspection du Ciel; aussi
 „quoiqu'on puisse faire pour les désorienter, il est bien
 „rare, qu'on vienne a bout de leur faire perdre leur
 „route. Ils naissent avec ce talent, ce ne point de fruit
 „de leurs Observations ni d'un grand vsage; les Enfans,
 „qui ne sont point encore sortis de leur Village, marchent
 „aussi sûrement, que ceux qui ont le plus parcouru le
 „Pays.

§. XV.

Vsus artis inuestigandi in re criminali.

Parum abest, quin instar quoddam artis inuesti-
 gandi nobis praebeant Iuris Criminalis autores. Certe
 criminum vindex in inuestigatione et sceleris, et autoris,
 plurimum laborat. Hunc itaque instruunt doctores Iuris
 criminalis; eundo per singula criminum genera, et, quid
 in quolibet aut vestigium, aut certum indicium, corporis
 delicti praebeat, enarrando; similique, ratione, quomodo
 autor delicti quaerendus sit, et conuincendus, decla-

rando. Cum res omnis ad *indicia* redeat, hoc est, ad circumstantias facti, quae iudici de crimine, vel illius autore, fidem faciunt, vt loquitur III. ENGAVIVS in *Elem. Juris Crim.* p. 343.: si quis de *circumstantiis, vel iudiciis, lenioribus, et exilioribus*, disputaret, quorum ope demum ad luculentiora, et certiora, *indicia* perueniatur; is vtique peculiarem *artis inuestigandi* partem traderet, exacte cum nostra *vestigiorum* notione consentientem. Nunc autem *inuestigatio* suae corporis delicti, sine delinquentis, promissae et vestigia, et certa *indicia*, complectitur; adeoque illam latiore[m] notionem habet, quam in hac tractatione non spectamus. (§. V.) Attamen, quia *inuentio* et patefactio criminis, ac rei, ipsam *inuestigationem* (strictiori sensu sumtam) complectitur; non est dubium, quin Philosophica *vestigiorum* praecepta vtilitatem non mediocrem queant asserre vestigiis criminum detegendis.

§. XVI

Vsus artis inuestigandi in re Historica

Pariter *vestigia legendi* studium rem Historicam admodum iuuat. Patet enim, omnem rerum gestarum cognitionem *autoritatibus*, siue testimoniis, niti. Sed quaedam historiae habent luculenta sua *testimonia*; vnde, ceu ex apertis, accurateque perscriptis, magna cum fiducia expromuntur. Atque hae partes *robur*, et ipsam compagem, *Sytematis Historici* constituunt. Aliae vero partes non aperte in documentis vetustis descriptae reperiuntur, neque disertis verbis indicatae, sed *subindicatae*; vt non res gesta ipsa, sed eius saltem *vestigium*, appareat. Cuiusmodi disputationes, quo maiorem ingenii vim in
diſceptan-

disceptantibus desiderant, eo plus solent laudis admirationisque habere. Nostra vero aetas, in amplificanda vetere historia, quid aliud praestare possit, quam ut *vestigia* legat, non apparet. Aperte enim a priscis autoribus, ad posteritatis memoriam, perscripta, nimis iam a maioribus excussa, et inde nimis nota, atque trita, sunt, quam ut in illis vel colligendis, vel repetendis, bene merendi materies sit relicta. Exemplum autem disputationis, e *vestigis* deductae, in historia Sacra sit quaestio, de *Creophagia ante diluuium licita*; quam apertis testimoniis, neque qui negant, neque qui affirmant, tueri possunt. Ex historia Ciuili, *origo Electorum* pariter ex *vestigis*, non ex legibus imperii, aut aperto quodam Statuum imperii instituto, est exquirenda. Adhuc disceptationes huius generis suo quisque iudicio, atque arbitrio, moderatur; *ars inuestigandi ad Historiam applicata* leges etiam horum certaminum datura est.

§. XVII.

Usus artis inuestigandi in re Hermeneutica

Interpretis multa, ac uaria, sunt officia, ad duo tamen summa capita facile referenda. Saepe is autorum ea dicta illustrat, quae in sese, et certo lectorum generi, admodum sunt perspicua, aliis autem obscura apparent, qui nempe rei, de qua agitur, ignari, nec satis praeparati, ad legendum librum, tamen perspicuum, accedunt. Sed solent autores non omnia, quae cogitant, disertis verbis explicare; multa *subindicant, subinnuunt, oblique dicunt*; quae itidem ab aliis lectoribus sine monitore, uti par est, *subintelliguntur*, aliis vero, nisi interpretis officium

B 3

accedat,

accedat, nullo modo patent. Earum itaque rerum, quae non aperte, sed oblique, dicuntur, nec indicantur, sed subindicantur, *vestigia*, et tenuiora indicia, ostendere, ac declarare, interpretis est officium; id quod, tametsi explicatu difficilius, minime negligendum, sed potius vrgendum, duximus in libro nostro Hermeneutico: Einleitung zur richtiger Auslegung vernünftiger Reden und Schriften §. 361. seqq.

§. XVIII

Axiomata quaedam ex notione vestigiorum deducta

Nolo plura addere artium genera, quae vestigiis, et inuestigandi arte, carere non possunt. Satis valent, quae enumerauimus, ad cognoscendum: I. Vestigia saltem a nobis poni in rebus existentibus: siue hae praesentes sint, siue praeteritae; non autem in notionibus, ac veritatibus, vniuersalibus. Quamquam enim negare nollem, in his ipsis doctrinis, *vestigiorum* et *inuestigationis* quoddam instar deprehendi, certe fingi posse; cum et ipsae *inueniri* debeant; satius tamen nobis videtur *proprium* vestigii notionem adhibere, et tanquam peculiarem mentis actionem considerare, si quando ea in eruendis *existentiis* rerum versatur. Nec minus II. patet, vbi cunq; vestigii, aut inuestigationis, notio a nobis ponitur, aut in artibus adesse cognoscitur, ibi non qualecunq; rei indicium, aut qualemcunq; inuentionem obtinere; sed eam cognitionem, vbi, ex tenui, exilli, minusque patente parte, atque indicio, totius entis existentia, aut plures eius qualitates, eruuntur. III. Vnde denuo patet, non de inueniendi vniuersa arte, sed de eius *parte singulari*, quae circa res existentes

existentes versatur, et de *singulari inueniendi modo*, nempe ex tenuioribus, remotisque, signis, atque indiciis agere, IV. Signorum autem *speciem esse vestigia*, palam est. Saltem, cum plerumque *manifesta, luculenta, et minime fallacia*, signa rerum exoptentur, vti exoptanda omnino sunt; nostra tamen tractatio, signis *exilibus, remotis*, nec a *fallendi periculo semper seiunctis*, destinata est commendandis: vt scilicet a reliquorum indiciorum, et signorum, genere distinguantur, acriori studio colantur, et, cum iis nullo carere queamus modo, iusto in pretio habeantur.

§. XIX

Tres operationes inuestigationem exhaurientes

Omnis actio nostra, quae circa vestigia versatur, *inuestigatio* a nobis appellatur. Sed ista initio quidem videtur esse simplex, semperque eiusdem indolis, cum accuratius inspecta, diuersas actiones complectatur; et quidem vehementer diuersas. *Prima est: VESTIGIA AGNOSCENDI*, si nempe nobis offerantur: (die Spur finden) *altera est: VESTIGIA QVAERENDI*, vbi nulla nobis offeruntur; (die Spur suchen) *tertia est: VESTIGIA PREMENDI*, (der Spur nachgehen) siue ex vestigio ad rem ipsam, cuius vestigium adest, eniti, vel saltem propius accedere. Latina phrasis: *vestigia legere*, haec promiscue indicat; vti ipsa inuestigationis vox: vnde est, quod nullam ea nobis praestet vtilitatem. Sed vbi in curam *de vocabulis* adducti sumus, hanc dissimulare minime possumus; quomodo ea *res*, cuius vestigia vel quaeruntur, vel agnoscuntur, vel iamiam premuntur, sit compellanda: neque enim hic eiusmodi vocabulum cognatum, vt in

signo

signo et SIGNATO habemus, sese nobis offert, nisi rem INVESTIGANDAM, ad eius imitationem, adhibere velimus. Ut autem nauseam, quae crebrior eiusdem vocis creare solet repetitio, ab auribus arceamus, notari velimus, rem *inuestigandam* posse quoque haud incommode dici, TOTVM; quia vestigium semper instar alicuius exilis partis, totum rei ambitum ingredientis, potest spectari; nec non OCCVLTVM; id enim, ad quod cernendum, vel obtinendum, per vestigia contendimus, semper occultum est, atque absconditum. Porro FINIS, et SCOPI, voces non male adhibentur, quippe omnis inuestigandi actio desinit in eo obiecto, cuius uestigia tractantur.

§. XX

Quid effectus exiguus sibi velit?

Tergeminae autem istae operationes, inuestigationem nunc singulae singulatim, nunc coniunctae, constituent, (§. XIX.) ut eo facilius praeceptis comprehendere, suo tempore, queant, ipsa vestigii notio adhuc accuratius circumscribenda, et, adfusa aliarum adnotationum luce, illustranda est. Etenim *exiguus effectus* cum dicimus, non statim omnibus patere potest, quo illa *tenuitas*, et exiguitas, debeat referri: num ad res ab inuestiganda diuersas? an vero ad rem ipsam inuestigandam; an denique ad alios rei inuestigandae effectus? Si nihil horum, exclusis caeteris, secum quis constituat, eo ipso tota vestigiorum perceptio vaga, et ambigua, redditur. Itaque, *exiguus effectus* cum audimus, non solum suspicandum, aut subintelligendum, sed perspicue

cue sciendum atque tenendum est, *exiguos* eos dici, in relatione ad alios *eiusdem rei* effectus, magis nimirum illustres, et a tota causae efficientis vi productos. Sic magna, et singularis, *pictoris ars* et in tabula integra eleganter picta, et in *linea* penicillo ducta, apparet; sed in linea vestigia saltem singularis artis deprehenduntur; certa autem et luculenta indicia in tabula integra.

§. XXI

Effectorum notio vaga accuratius determinatur.

Sed, cum *effectus* notio utramque in nostra hac Theoria faciat paginam; nec tamen, prouti iacet in libris Ontologicis, vndique nostrae meditationi satis congruat; itidem, quae nobis de *effectis* stet sententia, paulo accuratius explicandum videtur. Eo nimirum nomine *via* solent comprehendi, quae nunc separatim existunt, nunc conjuncta spectantur. I. Primum nomine *effectus* indicatur nuda ACTIO rei, quae extra se nihil quicquam producit, quod a nobis animaduertatur. Sic *gesticulatio* quamquam non careat effectu, certe in aëre, itemque in spectatore; non tamen solet vulgo alterutrum considerari: hinc *gesticulatio* est *nuda actio*. Similiter *nutatio pedum*, *titubans oratio*, *rubor*, vel *pallor faciei*, *tuga hominis* et ita porro. II. Deinde eodem nomine denotantur MUTATIONES, per actionem in aliis rebus productae; eius tamen generis, ut magis sint *qualitates*, quam *substantiae* productae; veluti si *vulnus* infligatur; si in *erroris societatem* quis pertrahatur; si quis ad *conuersionem* usque erudiat; si corpus loco *moueatur*, et alibi *locetur*;

locetur; si terra vomere subigatur: similia. III. Per eminentiam autem tandem effectorum nomine veniunt OPERA: siue eiusmodi mutationes per actionem productae, per quas nouae substantiae, certe nouae quasi substantiae producuntur. Sic per generationem nouus homo producitur; aedificando templum, vel palatium; fundendo campana, vel tormentum; fingendo simulacrum vel vas; texendo velum; condendo vrbs, vel Academia, et ita porro. Quemadmodum itaque effectus nomine, et nuda actio, et actio alteri rei impressa, et opus productum, comprehenditur, sic etiam ubi vestigium spectas rei alicuius, huius vel nudam actionem, vel actionem alii rei impressam, vel plane opus quoddam, species necesse est.

§. XXII

Analogia effectorum bina explicantur

Neque hic *Analogia* quaedam effectorum silentio praetereunda sunt; quorum primum ex rationibus *Opticis* enascitur. Nimirum per situm, et statum, spectatoris, corpus, aut phaenomenon quamplurimas diuersissimasque nanciscitur formas; et quidem a natua rei forma nonnunquam vsque adeo diuerfas, vt facilius ex minimo vestigio totam rem, quam ex eius imagine, agnoscas. Sic vbi corpus ob distantiam in punctum vertitur; hoc effectus quandam speciem constituit; pariterque, vbi plane aliam exhibet formam, quam e propinquo spectatum loco. Facile omnes intelligunt, Astronomos in Luna non tam montes, maria, flumina, quam vestigia conspicerere, vnde montium, fluminum, marium, imaginem et existentiam, non sine voluptate conficere nos docuerunt. II. Cum indicia, vel vestigia facti

facti quaerentes, et aestimantes, nonnunquam *antecedentia* facti spectare soleant; necesse est, ut *ista* quodammodo ad *effecta* possint referri, etiamsi effecta, utpote *consequentia*, opponantur *antecedentibus*. Nimirum actio non tum demum exiit incipit, cum perficitur, sed iam tum, cum animo decernitur; tuncque *finis* appellari solet. Quae igitur propter hunc finem obtinendum quis facit, vel agit, ea possunt tanquam effectus illius *finis*, nempe quatenus in animo decretus exiit, spectari, et, per consequens, tanquam effectus illius *actionis*, quae longe ante intendebatur, tandem autem ipsa ad existentiam perducta est.

§. XXIII

*Variae partes, varique limites, artis inuestigandi
constitui possunt*

Circumspicientibus porro impedimenta, quae *artis inuestigandi* explicationem forte morari queant, succurrit id, quod multis tractationibus Psychologicis lumen auferre solet; diuersarum nempe Theoriarum coniuncta, vel potius permixta, tractatio. Non in homines solum inuestigatio rerum occultarum cadit, sed in alios etiam spiritus finitos. Quin ipse Spiritus infinitus, quamquam omnia simul et perfecte cognoscit, eamque ob rem inuestigatione non indiget, tamen iis commodis non caret, quae nobis, caeterisque finitis spiritibus, vestigiis solet afferre scrutatio. Latet nimirum in cognitione rerum ex paruis effectis, singularis intellectus vis atque praestantia, quae propterea suo modo, et imbecillitate remota, intellectui infinito denegari non potest. Cui igitur artis inuestigandi

explicationem aggredi volupe est, hic secum ante constituere necesse habet, utrum eam, quousque in homines cadit, exponere velit; quae tractatio est *Psychologica*: an vero in vniuersum de inuestigatione, quae in spiritus finitos quoscunquae cadit; quae tractatio *Pneumaticae* partem constituet. Sed multo adhuc subtilior foret illa tractatio, quae de *inuestigatione, in vniuersum* praecepta daret, ad ipsum Spiritum infinitum accommodanda. Promiscue si haec omnia cogitentur, ac tractentur, quod plerisque notionibus *Psychologicis* adhuc nocet, verendum utique est, ne praecepta fingantur, quae parum sibi consent, multoque adhuc minus ad actionem, et negotia prudenter gerenda, sint accommodata.

§. XXIV

Quo pacto res sint imperuestigabiles? Quid sit sagacitas?
Atque, ut, specimine quodam dato, discrimen istarum theoriarum quodammodo cognoscatur; inuestigandi facultatem, quam Scholasticae doctrinae admirator *inuestigabilitatem* vocitaret, monemus non magis pendere a natura rei, quae quaeritur, quam ab ingenio quaerentis. *Res occultae iam quaelibet, natura sua sunt inuestigabiles*, ita vt ex remotissimis pariter, atque minimis, suis effectis, possint agnosci atque cognosci. Id singularis cuiusque rei natura, id Principium indiscernibile, id nexus rerum, facile nobis persuadet. Vnde satis constat, vestigia rerum passim adesse, vbi ne adesse quidem posse homines vulgo suspicantur. *Intellectui autem perfectissimo nihil non esse peruestigabile, ideo patet, quod is omnia cognoscit, quae, vt cognoscantur,*

noscantur, contradictionem non intoluunt. Sed *intellectus finiti* quemadmodum innumerae dantur *formae*, ac *species*, graduum ac facultatum varietate, mirandum in modum diuersae; sic non id omne, cuius vestigia exstant, cuique propterea spiritui finito est inuestigabile. Fieri enim potest, vt effectus quidam, in sese ad cognoscendam rem, quae effectum produxit, omnino idoneus, aut plane non percipiatur, aut non satis clare percipiatur, aut, quamuis clare percipiatur, ad causam tamen suam, ob defectum principiorum cognoscendi, minime referatur, adeoque ne quidem vestigiorum usum praestet. Sic vulnere cicatrices, speciem vestigiorum exhibent; pristini nempe vulneris. Iam ex paulo maiori vulnere natas cicatrices quilibet homo, ex minori saltem Chirurgus, ex *minimo*, quale culices infligunt, forte ne hic quidem, nisi ope Microscopii, animaduertat. Nec dubitandum est, minimum quodque vulnus, etiam tunc, cum exactissime coit, vt nullam, vel armato oculo, cicatricem conspiciendam praebet, habere tamen sua vestigia; nostrorum quidem oculorum aciem, non tamen quantumuis magnam sensuum aciem fugientia. Itaque quid *inuestigabile* sit, vel *minus*, nequaquam accurate potest constitui, nisi quandam *intellectus speciem*, vel humanum puta, vel humano celsiorem, ponas, et cum huius viribus effectus rerum compares diligenter. Nostra autem haud dubie interest, maxime nosse, quid ab hominibus, vestigiorum adiumento, possit cognosci. Id igitur ante omnia ars inuestigandi tractabit. Si iterum in aliqua entium intelligentium specie deprehendas *individua*, quae reliqua sui generis, vi et

facultate ista vincant, his SAGACITATEM tribues: quae nihil aliud est, quam *maior inuestigandi facultas*. A canum odora vi, vocem desumptam esse, non opus est, vt opere rose doceamus.

§. XXV

Quomodo gradus vestigiorum sint aestimandi?

Rerum similium quantitates appellari *Gradus*, notum est: non aequae autem perspicuum, quomodo gradus rerum sint aestimandi? Id igitur in vestigiorum comparatione vt prudenter fiat, nostrarum esse partium ducimus, vt non intactum relinquamus. Cum vestigium omne sit effectus exiguus, quo ad reliquam rei cognitionem ducimur, id statim I. patet: *eo magis quidque vestigii dignitatem tueri, ac laudem mereri, quo magis ad totius rei cognitionem nos ducit; vnde variae vestigiorum qualitates, et laudes, oriuntur.* Quod enim aliud ista sua virtute vincit, id aut *propinquum*, aut *plenum*, aut *expressum*, appellatur; illud autem quod vincitur, *remotum*, *vagum*, et *obscurum* audit. Cum II. vestigium a reliquis rerum signis atque iudiciis eo differat, quod sit effectus exiguus; ex hac ipsa *exilitate* gradus quin eliciantur, nihil prohibet. Quo enim minus nostros sensus obuium vestigium ferit, quoque facilius effugere spectatoris aciem potest, eo *exilius* est aestimandum. Sic in petrefactis nonnunquam integrae haerent animalium formae; nonnunquam magis reliquiae formarum, quam ipsae formae, conspiciuntur; nonnunquam tam exiguae reliquiae, vt exercitato opus sit spectatore, qui vestigia formae, pristinique corporis, animaduertat. Atque haec exilia vestigia, nihilo minus

nus

nus magnam habere vim possunt, imo perfectam, monendi et demonstrandi. Sic Pictor nomen suum tabulae, vel integrum, vel in compendium redactum, tanta arte potest inscribere, vt exilitas literarum effugiat fallatque plerorumque oculos spectatorum.

§. XXVI

Quomodo vestigium agnoscatur?

Iam si ipsam *inuestigandi notionem* intimius scrutari Lectoribus allubescat, recordentur, si placet, triplicem vna voce comprehendi mentis actionem; (§. XIX) de quibus singulis sigillatim est differendum. Prima autem inuestigationis pars, siue species, est, quae ad *agnoscenda vestigia* spectat. Qua in re mens nostra sic versatur, vt de oblata quadam re iudicium formet: *haec res est effectus exiguus huius vel illius rei* (quae nempe inuestigatur.) Sic venator oblatam formam plantae pedis, humo impressam intuetur, tanquam effectuum ferae: sic chirurgus minimam cicatricem intuetur, ceu effectum, vel reliquias vulneris. Explicandum iam est, quo pacto illud iudicium in mente oriatur. Cum enim non in cuiusuis spectatoris animo excitetur, sicuti multi vestigia, quamuis obuia, non animaduertunt, necesse est, vt peculiaris mentis status ad formandum iudicium de obuiò vestigio requiratur. Atque hic forte putent plurimi, facillime totam rem intelligi posse et explicari, si teneamus: *conclusionem fieri ab effectu ad causam*. Et fit omnino in mente inuestigantis regressus ad causam ab effectu; neque id tamen propterea quaerenti arcana inuestigationis satisfacere, aut

aut eius sciendi potest explere cupiditatem. Duo enim adhuc valde obscura manent; alterum, qui fiat, vt oblatam rem tanquam effectum spectes? alterum, cum rem oblatam ceu effectum spectas, quo pacto, quae ratione, ex notione effectus enascatur notio causae? Primum quod attinet, satis apparet, quamquam omnes res finitae sint effectus, visitatum tamen non esse, vnamquamque oblatam rem, *quatenus est effectus*, spectare; sed peculiare saltem circumstantias in cogitationem effectus nos adducere. Sic enim, vbi in sylua deambulo, cerno arbores varium inter se situm obtinentes; nec tamen aut effectum, aut causam, cogito; sin vero alicubi reperio arbores certo ordine, per orbem, exempli gratia, aut per lineas parallelas, dispositas, a cogitatione causae, atque effectus, temperare mihi vix possum. Vt itaque intelligatur, quas demum res, non solum quales in se sunt et apparent, sed etiam ceu effectus, spectare soleamus, hanc regulam ponimus: *quicquid ita percipitur, vt non solum sensum externum, sed etiam internum moueat, id non solum in se, sed etiam vt effectum rei, spectare solemus; siue eius rei causam requirimus, vel certe in memoriam reuocamus.* Cuius praecepti veritatem, ex natura sensus interni demonstrandam, illustrabit nostra *Theoria sensus interni*, intexta *Logicae sacrae* p. 212. Mouent autem sensum internum, quae vel afferunt voluptatem, vel taedium pariunt, vel admirationis quidpiam habent, vel contradictionem inuoluere videntur, vel, per legem imaginationis, multas ideas simul nobis in memoriam reuocant. Ex his Principiis explicatius declarare licet, quo pacto
minimi

minimi effectus sensibus oblatis, a quibusdam spectantibus curiose, et ceu effectus spectentur, ab aliis, quam percipiuntur, tamen plane negligantur. Ut ex multis exemplis, quibus variae causas inuestigandi occasiones, variaque *motiua*, illustrari poterant, vnum hoc proferamus; quod multos maritos vehementer mouerit, et forte nullum non moueat, in cubiculo vxoris pileum non suum, vel chirothecam non suam, deprehendisse. Praeceptus quidem, et Zelotypus, statim causam ingenio suo fingit; quilibet vero, vel placidissimus, causam certe requirat; ideo quod insolens est, alienam supellectilem in supellectili vxoris, cui vsui esse non potest, deprehendi.

§. XXVII

Quomodo ex vestigio causa agnoscat?

Vbi vero animus, lege antea data excitatus, propositam et oblatam rem, tanquam effectum, spectat; vterius declaratione indiget, quo pacto effectum *huius* vel *illius rei* esse agnoscat. I. Et maxime naturalis ratio est, agnoscendi vestigium, si causae efficienti effectum exiguum producenti praesens fueris, vestigiique *genesin* spectaueris; deinceps vero, oblato tibi isto effectu, causae efficientis recorderis. Sic Amaryllis, quae Menalcam cortici arboris *literam* acu incidere viderat, longe post agnoscit *vestigium* acus, et scriptoris Menalcae. Opus hoc esse memoriae omnes intelligunt, quae, *reproducta idea partiali reproductit totalem, vi regulae Psychologicae.* Eaque mentis operatio nihil artis, nihil subtilitatis habet;

D

bet;

bet; ideoque in arte inuestigandi prope negligenda videretur, nisi in qualibet arte, *principia*, licet maxime perspicua, accuratissime tamen inspicere iuaret. Nobis ista sufficiant. II. Alterum modum vestigia agnoscendi hunc teneas. Si nempe *vestigium* fieri videris, 1. potes hinc formare *locum communem*: *talem rem tale vestigium relinquere*, quale nempe generari vidisti. Et 2. per conuersionem illius loci communis, formare licet propositionem: *tale vestigium, talem causam supponit*. Huius ope, si exemplum illius vestigii obuium habeas, 3. opeque ratiocinii cuiusdam, ex imagine vestigii, imaginem *causae absentis*, sed utique imaginem generalem, seu abstractam, formabis. Atque hoc modo venatores vestigia ferarum agnoscunt. Primi inuestigatores ferarum, ubi feram vel occiderunt, vel in fugam praecipitatum coniecerunt, vestigia relicta inspexerunt; ex inspectis *locos communes* formarunt; denique ex istis locis communibus feras a se non visas inuestigare consueuerunt, suosque tyrones docuerunt. Similiter, si granula quaedam pulueris pyrii, chartae imposta accenderis; flamma relinquet maculas quasdam, chartae inustas. Nihil iam obstat, quo minus ex hoc *exemplo*, formes *locum communem*, huiusque beneficio, si forte conspicias chartam similibus punctis distinctam, in ea charta vestigia incensi pulueris agnoscas, ipsumque factum eo pacto inuestiges.

§. XXVIII

Tertius, isque difficilior modus e vestigio causam agnoscendi
 III. Fit porro vt vestigium sit obuium; ens itidem, quod vestigium suae actionis reliquit, tibi sit iam ante notum,

notum, adeoque vt saltem opus sit, vt vestigii perceptio te admoneat auctoris; vestigium tamen non sit tale, vnde tu, vel alii, consueuerunt elicere inuestigationem. Saepe enim auctor caedis, vel furti, vel incendii, in conspectu iudicis *cum vestigio*, versatur, nec tamen agnoscitur. Sed accidit, vt vestigium quoddam quis acutior animaduertat, vnde vel sexcenti alii in cogitationem auctoris non fuissent aducti. Breui: sunt casus, vbi quis *nouam VESTIGII speciem*, et quidem in ipso vestigio, detegat. Haec mentis actio multo est implicatissima. Huc refero, quod montes sibi videre visi sunt Astronomi in Luna. Quam longe enim ab imagine montis distat punctum paulo magis lucidum in Luna. Magnae, imo maximae, sagacitatis fructus fuit ea cogitatio, oblique tamen saltem ad inuestigationem spectans. (§. XXII.) Sed ex effectu, proprie dicto, causam eruere sub conditionibus ante positis, non minoris difficultatis res est: quae tamen hoc modo peragitur, vt 1. causae efficientis, seu rei inuestigandae, valde claram notionem habeas, 2. et quidem tam diffusam, vt eius effectus et consequentias, vel omnino clare percipias, vel saltem tam prope clare, vt leuissima admonitione fieri possint clarae: 3. hac claritate efficietur, vt iudicia de variis rei effectis, etiam *per conuersionem*, menti sistantur: 4. vt de vestigio ipso aliquod iudicium, vel intuitiuum, vel discursiuum formetur, quod vni ex illis iudicijs (de effectis causae efficientis) congruat; eoque pacto illud reuocet in memoriam. Sic si Titius rem neget se vendidisse, quam tamen vendidisse noui, suspicio inde nasci potest, eum rem furatum esse.

At quomodo notio negatae venditionis, et furti, cohaerent? Nimirum insolens est, venditionem factam negare. Varias esse eius rei causas possunt. Sed recordamur, fures et vendere solere furto ablata, fierique posse, ut venditionem, quaesiti, negent, ne per rem forte prodantur. Fit itaque 1. iudicium: *Fur negat venditionem a se factam*, 2. istud iudicium convertitur: *venditio negata est furis*; vel: *cadit in furem*; hinc ratiocinium: Negare venditionem est furis; Titius negat venditionem: E. est fur. Actiones hae intellectus admodum perturbate, et maxima celeritate, fieri solent. Hanc tamen veram esse rationem vestigia agnoscendi, multo clarius probatum dari posset, si integram Theoriam *causae*, quomodo ad effectum se habeat, expromere vacaret.

§. XXIX

Cur vestigiorum agnitio saepius fallat?

Nobis, saluo melius sentientium iudicio, data explicatio modi, quo vestigia agnoscantur, eo magis placet, quod exinde intelligatur, cur vestigiorum agnitio, quae experientia non nititur, imo haec ipsa, non raro nos fallat; ut nempe, pro re inuestiganda, in aliam, quae nihil ad vestigium pertinet, deducamur. Nimirum in utroque vestigia agnoscendi genere iudicium formatur: *haec res hunc effectum producit*; idque iudicium convertitur, *ut posito isto effectu etiam causam poni iudicemus*. Conversio autem haec fieri quidem solet, sed *magis imaginationis ope, quam certa ratione*. Namque *effectus idem, in abstracto spectatus, saepius non vno modo pro-*

produci potest; et, per consequens, idem effectus *in concreto* spectatus aut vario modo produci *potuit*, aut certe nobis produci *potuisse videtur*. Sic malleus vitrum fortiter percutiens hoc frangit; sed propterea non omne vitrum fractum malleo percussum est. Sed vitrum in genere, cuiusque corporis vi fortiori frangi potest; atque hoc *vitrum in concreto et indiuiduo spectatum*, quamquam intellectui satis perfecto haud dubie vestigia percipientis mallei offerret, a nobis tamen sic saltem spectatur, vt fragmenta aequae a malleo, et a fuste, et a lapide producta, et produci potuisse, videantur. Similiter massae argenteae, vel aeneae, fundendo, per formam typi, statim imprimi potest figura globi concaui; sed eadem figura tornando corpori duro potest inferri: per vulgarem itaque eiusmodi corporis contemplationem non statim constat, quomodo excauatio sit producta. Non procedere argumentationem: *Gutta cauat lapidem*, ergo: *concauitas lapidum est a guttis*; tam perspicuum est, vt ulteriori probatione non indigeat. Satius est, in ea cogitationes *inuertendi* ratione, agnoscere opus imaginationis: quae per obuiam notionem partialem adducitur quidem in cogitationem notionis totalis; sed non ideo postulat, vt, vbicunque notio partialis adest, ibi quoque adsit notio totalis; multo minus inuoluit, vt notio effectus, notionem causae efficientis includat; satis est, vt menti causam efficientem aliquo modo exhibeat, quamquam non *infallibili ratione*.

D 3

§. XXX.

§. XXX

Comparatio inuestigationis et ratiocinationis

Ex ista vero triplici ratione, ex vestigio spectato causae notionem in se excitandi, patet; *eam mentis nostrae actionem, vel operationem, quae inuestigatio dicitur, esse peculiarem quandam mentis operationem, quae a RATIOCI- NANDI more vulgari plurimum differat.* Etenim primus modus vestigium agnoscendi plane memoriae opus est (§ XXVII). Alter modus ratiocinium quidem includit, (§. cit.) sed duplici ratione a natura ratiociniorum forma discedens. 1. *Maior* enim propositio est Locus communis, et experientia; quam veritatibus vniuersalibus annumerare solent; et 2. eius quidem generis, vt *subiectum* potius contineatur in *praedicato*, quam *hoc in subiecto*. E. g. *punctum nigrum* in charta forte conspicio, illudque tanquam vestigium calami atramento imbuti specto; ope nimirum ratiocinii: *punctum atrum* est effectus calami atramento imbuti: Atqui hoc punctum est atrum, Ergo: est effectus, siue productum est a calamo atramento imbuto. *Maior* est locus communis ex alio loco communi, quod calamus atramento imbutus punctum atrum gignat, vel gignere queat, formatus. Iam si notiones subiecti et praedicati compares inter sese, intelliges, facilius notionem puncti atrati in notione pennae atramento imbutae contineri, quam in notione puncti atrati notionem calami atramento imbuti. Quod vt amplius pateat, in vniuersum notionem *causae* cum notione *effectus* comparandam censemus. *Effectus*, quatenus *actionem* (quam Theologi in oppositione ad *externas*

nas

nas operationes, et opera, actionem immanentem in doctrina de Deo appellare solent) notat; utique est notio partialis causae efficientis. Sic cogitatio, et appetitio, quaelibet hominis in indiuiduo spectati, est eius notio partialis. Tota enim hominis indiuidui repraesentatio includit eius actiones singulas. Sed effectus, vbi operationem, h. e. mutationem alterius entis per actionem productam, notat, iam non est notio partialis entis eius, quod effectum produxit. Etenim qui, per falsam doctrinam, alterius ingenium corrumpit, non tamen id effecit, vt alterius peruersum ingenium fiat notio partialis suae personae: et qui statuam mutilat, non efficit, vt statua sit notio partialis suae naturae. Multo minus, vbi effectus sumitur pro opere, hoc tanquam notio partialis causae efficientis spectari potest. Quod enim extra ens quoddam positum est, id eius notio partialis esse non potest. Iam si ne quidem effectus est notio partialis causae efficientis; multo minus causa efficiens esse potest notio partialis effectus producti; neque causa efficiens in notione sui effectus continetur. Quare singularis est forma earum propositionum, vbi effectus est subiectum, et causa efficiens praedicatum: e. g. vulnus est a gladio, litera in charta expressa est a calamo. In propositionibus enim, quas Logici explicant, praedicatum semper est notio partialis subiecti, minusque complectitur quam subiectum. Sed in effectu ad causam suam relato, plus est in praedicato, quam in subiecto, nec subiectum includit notionem praedicati.

§. XXXI

*Inuestigatio peculiarem habet indolem, a vulgaribus
ratiociniis diuersam*

Quia itaque peculiarem indolem habet maior propositio, vnde ratiocinium in agnoscendis vestigiis ducitur; non dubito affirmare: inuestigationem, iam iam quoad primam hanc suam partem, habere peculiarem indolem a vulgari ratiocinandi modo diuersam. Diuersitas tamen non in modo concludendi ex datis propositionibus deprehenditur, sed in praemissa maiore, eiusque constitutione. Subiectum nempe est effectus, et vestigium; praedicatum vero causa efficiens. Iam cum in ea propositione, non, vt in vulgaribus, praedicatum contineatur in notione subiecti; quaeri poterat, quo nomine tandem haec relatio effectus ad causam sit compellanda? Ac nobis quidem nomen congruentiae prae caeteris placet. Duae enim res, quarum vna non continetur in altera, sed extra alteram est, arctissime tamen illi est connexa, congruere dicitur alteri. Sic typus, in cera expressus, relinquit figuram, quae congruit typo: et globus inclusus globo concauo, huic congruit. Pariter effectus quilibet, hoc est mutatio entis, vel nouum ens, magis coniunctum est cum sua causa efficiente, quam cum reliquis omnibus; ideoque, nostra si quid valet sententia, congruit suae causae. Itaque, cum figuram terrae impressam cernimus, animus figurae illi apponit, per imaginationem, propositione vniuersali iam instructam, ideam pedis isti figurae congruentis.

§. XXXII

§. XXXII

Quomodo inuestigandi ars a doctrinis Logicis sit seiuncta?

Interest rei Philosophicae, vt vbiunque ab illa tritissima, ex notionibus iudicia, et ex iudiciis ratiocinia formandi, lege, in aliqua mentis operatione receditur, id diligenter adnotetur: eoque magis interest, quo latius iam per eruditorum animos serpit opinio, *virtutumque subreptionis*, quasi illa, quae in Logica sufficere dicuntur cognoscendae veritati, propterea omnibus actionibus intellectus explicandis, et exercendis sufficiant; quod est falsissimum. Nostra enim Logica vnice circa *notiones vniuersales* versatur, nec singularium atque *existentium rerum* vllam rationem habet; nisi prope per modum *scholii*; quatenus nimirum, quid sit *species* et *genus*? sine indiuidui notionem intelligi non potest. De indiuiduis, et existentibus rebus, non sunt solliciti. Porro ex istis suis notionibus vniuersalibus iudicia, et ratiocinia, formare nos docent; idque copiose et sufficienter; quatenus sola *Ratio* adhibetur: quomodo vero *imaginatio* admisceri queat vsui rationis in veritatibus vniuersalibus, nullo modo curae habent. Interim nisi illud teneas; *veritatis*, qua Poetae et Oratores, omnesque stili elegantioris cultores vtantur, *natura* explicari non potest. Neque tamen putamus, limites Logicae, quibus huensque est circumscripta, esse turbandos, aut ampliandos; saltem diligenter cauere volumus, ne illa *sufficiencia* Logicae nostrae, quae ad solum systema Philosophicum spectat, pro *absoluta* habeatur; maleque ad rem *historicam*, ad rem *Poeticam*

E

atque

atque oratoriam, ad inuestigandi artem, ad interpretationem, et multa alia, transferatur. Adest ex arte inuestigandi exemplum allatum; nempe *conuersionis* in propositione, quam per istas vtitatas verissimasque *conuersionis leges* conuertere non licet. Neque omnino licet, nisi per *imaginationem*, quae fallere nos potest. Interim si, ob fallendi possibilitatem, (quae tamen aliis modis in negotiis corrigitur) istam conuersionem ferre nolimus, actum erit de *omni inuestigatione*; qua tamen in negotiis, inque criminibus vindicandis, carere non possumus.

§. XXXIII

Fallendi periculum non tollit artem inuestigandi

Illud porro *fallendi* periculum, quod inuestigationi nostrae tenaciter adhaeret, aequiori animo ferent *certainae* cognitionis, et quae ad demonstrandi leges reuocari potest, admiratores, si haec duo cogitent. I. Est quodammodo naturae et rerum, et animae, aduersum, atque inimicum, ab effectis ad suam causam recurrere. Naturalis enim ratio potius postulat, vt, quemadmodum ex *substantia* rei eius actiones, et ex actionibus operationes et opera, fluunt; sic animus *spectator*, qui naturam rerum cogitando imitari debebat, *primum* rei substantiam, *deinceps* eius actiones et opera spectare debeat, non autem ex effectis, praesertim exiguis, ad cogitationem *causae* efficientis assurgere. Interim, cum animus noster omnibus rebus praesens esse non possit, quibuscum tamen ipsi negotium est; ea via ad rerum cognitionem *eundem* est, qua *iri potest*. Et in cogitatione vtili parum refert,

fert, per quae fallendi pericula, atque per quae discrimina rerum, ad rem quaesitam perueniamus, dummodo tandem scopo, si non semper, saltem *saepe*, potiamur. II. Actiones mentis nostrae, quoad in rerum existentium contemplatione, et mutua comparatione versantur, multos abditos, et mirabiles, recessus habent. Et sigillatim, quamquam ista cognitio, vsu *rationis*, et cognitione veritatum vniuersalium, multum adiuuetur, plus tamen *sensus* cuiusque proprius, isque *occultus*, saepe valet, quam *principiorum* et regularum applicatio. Sic pater, qui filium infantem amisit, eundem adultum, sibi oblatum agnoscere, vel saltem vestigia vinculi naturalis, et communis sanguinis deprehendere, *sensu* quodam acuto potest, qui ad *regulas generales* nunquam potest reuocari. Sic *olfacere* non solum res abditas, sed etiam *subolfacere* licet, quae aliorum sensum plane fugiunt. Cuius itaque *sensus*, non solum externus ille, sed etiam *internus*, vel potius *occultus*, est fortior; is vtique in inuestigando erit felicior; certiusque a vestigio ad vestigium procedet, quam qui solas inuestigandi *leges*, non *instinctum*, quo caret, sequitur. COLVMBVM, credo, non sola argumentatione, sed accedente quadam singulari perceptione, in cogitationem, tantamque incogniti *orbis fiduciam* exarsisse, vt suam, sociorumque audacissimi itineris, vitam in grauissimum adducere periculum non dubitaret. Illum *sensum occultum* in omni inuestigatione plurimum valere arbitror. Quid quod *leges*, quae inuestigationem criminum iudices nostros docent, eo tendere videntur, vt ille *sensus* ad inuestigandum idoneus,

E 2

magis

magis circumferibatur, quam vt actuatur. Cauere enim voluerunt legislatores, ne iudicis *sensus*, legibus solutus, vergat ad multorum innocentium discrimen atque perniciem.

§. XXXIV

Almonitio de reliquis inuestigationis partibus

Primam saltem adhuc *inuestigationis* partem, quae in agnoscendis versatur vestigiis, maiori cura explicandam sumimus; quo labore perfuncti multo facilius, *quaerendorum et premendorum vestigiorum* rationem doceremus. *Quaerere enim vestigia* non possumus, nisi iam aliquo modo teneamus et cognoscamus, quales *effectus* res querenda, inprimis paruos, producere soleat. Facile erit deinceps longe lateque circumspicere, num eiusmodi effectus alicubi locorum nobis offeratur. In *QVAERENDIS* itaque vestigiis *diligentia* potissimum, vti in *agnoscendis*, *iudicium* et *sensus acutus* desideratur. Facultatem tamen *agnoscendi* cum *diligentia* quaerendi coniunctam habere praestat: quo pares simus et expectatis, et praeter spem oblati, vestigiis agnoscendis. Vtrumque si sit coniunctum in animo, nihil difficultatis habebit facultas vestigia *SER- QVENDI*. Dum enim *vestigium ex vestigio quaeris*, oblatumque *agnoscis*, eo ipso *vestigia sequeris*. Non dubitamus quidem, vtilis quasdam vtrinque expromi posse adnotationes, et rem vberius explicantes, et applicationem ad negotia adiuvantes; sed has lectorum arbitrio relinquimus eruendas; eum in scribendo modum esse tenendum existimantes, ne lectores aut iusta spe, fore, vt res ad inquirendum proposita in apicium sit producta, excidant; aut ipsi, nimia auctoris diligentia defatigari, abstrahantur ab inquirendo. Sic, eadem opera, et scribendi, et non scribendi, officio aequè nobis videmur esse prudenter perfuncti.

T A N T V M

Erlangen, Diss., 1743-50

ULB Halle
003 552 225

3

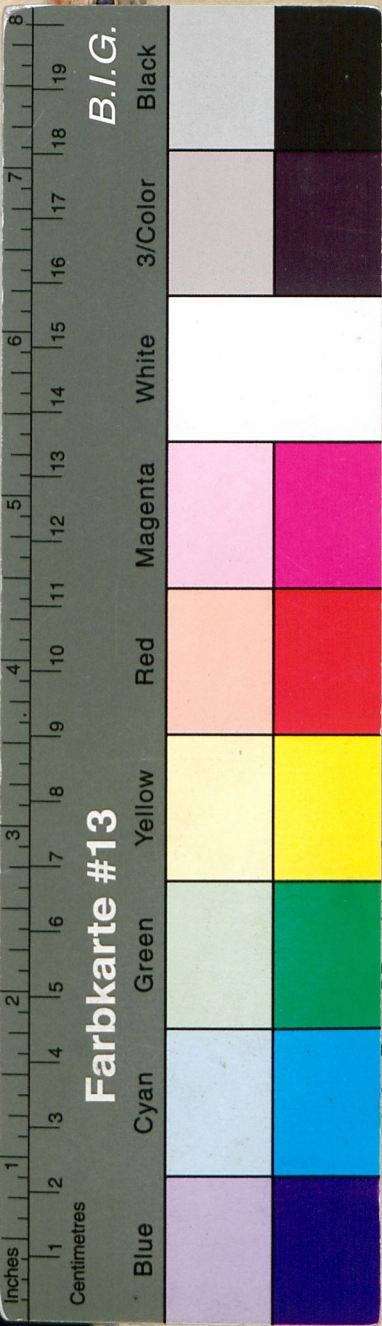
f

Sb.

1018

1749,1

CVTATIO PHILOSOPHICA
 DE
S T I G I I S
 QVAM
 TORE MAGNIFICENTISSIMO
 SSIMO PRINCIPE AC DOMINO
D O M I N O
I D E R I C O
 AVIO BRANDENBVRGICO
 IAE SILESIAE DVCE RELIQA
P R A E S I D E
ATINO CHLADENIOD.
 GIAE ELOQVENTIAE ET POESEOS
 RE PVBLICO ORDINARIO TEMPLIQVE
 ACADEMICI PASTORE
 XIX. FEBR. A. R. S. CIOCCCXLIX
 H. L. Q. C.
 D I T O R V M E X A M I N I
 S V B M I T T E T
K E N R E I C H I E R E M I A S
 O R G A V I O M I S N E N S I S

E R L A N G A E
P I S B E C K E R I A N I S

